

«Θεμελίωση των νομίμων αξιώσεων της Ελλάδος κατά της Γερμανίας από το κατοχικό δάνειο, κατά το εθνικό μας δίκαιο»

Στη Δεύτερη Συνδιάσκεψη Ειρήνης της Χάγης, το 1907, προστέθηκε διάταξη που ορίζει, ότι οι Αρχές κατοχής οποιασδήποτε χώρας δικαιούνται να διενεργούν από αυτή όλων των ειδών τις απολήψεις σε χρήμα, σε είδος ή υπηρεσίες για τις ανάγκες των στρατευμάτων κατοχής, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές θα είναι ανάλογες με τους πόρους της κατεχόμενης χώρας¹.

Στη σύναψη του κατοχικού δανείου οδηγήθηκαν οι δυνάμεις του Άξονα, ως συμβιβαστική νομικοοικονομική λύση, προκειμένου η Ελλάδα να συνεχίσει να χρηματοδοτεί τις πολύ πέραν του αναγκαίου μέτρου δυνάμεις κατοχής στο έδαφός της με λίαν υπέρογκα ποσά, καταφανώς δυσανάλογα με τους πόρους της, χωρίς ωστόσο να εμφανίζεται ότι παραβιάζεται το διεθνές δίκαιο του πολέμου και χωρίς να πλήττεται τυπικά η οικονομία της, αφού τα επί πλέον των εξόδων κατοχής καταβαλλόμενα από την Ελλάδα ποσά θα αφορούσαν δάνειο, το οποίο θα επιστρεφόταν².

Ειδικότερα, από τα μέσα του 1941, η Γερμανία υποχρέωνε την Ελλάδα να συντηρεί στρατεύματα πολλαπλάσια των αναγκαίων δυνάμεων κατοχής της επικράτειάς της. Όταν δε έγινε σαφές ότι η Γερμανία δεν είχε σκοπό να μειώσει τις παρανόμως υπέρογκες δαπάνες κατοχής που επέβαλε στην Ελλάδα και οι οποίες, σε συνδυασμό με τη λεηλασία των αγροτικών προϊόντων, οδηγούσαν τον Ελληνικό Λαό σε λιμοκτονία, προκλήθηκε έντονη αντίδραση όχι μόνο της τότε κατοχικής κυβέρνησης Τσολάκογλου, αλλά και του ίδιου του Μουσολίνι, ο οποίος μαζί με τον γερμανό πληρεξούσιο για την Ελλάδα Γκύντερ Άλντενμπουργκ προειδοποιούσαν το Βερολίνο για

τον επερχόμενο υποσιτισμό και ζητούσαν επίμονα να μειώσει η Γερμανία τα έξοδα κατοχής σε βάρος της Ελλάδος³.

Οι δυσοίωνες προβλέψεις επιβεβαιώθηκαν και τον χειμώνα του 1941-1942 οι θάνατοι πολλαπλασιάστηκαν στην Αθήνα λόγω λιμού, ενώ και οι Γκαίμπελς σημείωσε στο ημερολόγιό του, ότι η πείνα στην Ελλάδα έχει καταστεί ενδημική νόσος και ότι στους δρόμους της Αθήνας οι άνθρωποι πεθαίνουν κατά χιλιάδες από εξάντληση. Η πείνα και η εξαθλίωση του Ελληνικού Λαού απασχόλησε τις δυνάμεις κατοχής από τη στιγμή που υποκινούσε λαϊκές εξεγέρσεις και αντίσταση⁴.

Το πρόβλημα συζητήθηκε στη Δημοσιονομική Διάσκεψη Εμπειρογνομόνων του Άξονα, από Ιανουάριο έως Μάρτιο του 1942, στη Ρώμη. Η γερμανική επιμονή για υψηλή κεφαλαιοδότηση από την Ελλάδα έφερε σε αδιέξοδο τη Διάσκεψη, έως ότου ο Ιταλός τραπεζίτης και οικονομικός πληρεξούσιος της Ιταλίας στην Ελλάδα Ντ'Αγκοστίνι έδωσε τη λύση του δανείου. Δηλαδή, οι πέραν των δαπανών κατοχής αναλήψεις να χρεώνονται από την Ελλάδα ως δάνειο προς τη Γερμανία και την Ιταλία⁵.

Η δανειακή σύμβαση υπεγράφη στη Ρώμη στις 14-3-1942, με ισχύ από 1-1-1942, ερήμην της Ελλάδος, η κυβέρνηση της οποίας ενημερώθηκε εγγράφως εννιά ημέρες αργότερα, από τους πληρεξούσιους της Γερμανίας και της Ιταλίας στην Ελλάδα Άλτενμπουργκ και Γκίτζι, αντίστοιχα, και επιβαλλόταν στην Ελλάδα ως υποχρεωτικά (αναγκαστικά) εκτελεστή. Ακολούθως, ο τότε Έλληνας Υπουργός Οικονομικών έδωσε, στις 2-4-1942, έγγραφη εντολή στην Τράπεζα της Ελλάδος να καταβάλλει τα δανειακά ποσά.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, η Ελληνική Κυβέρνηση είχε την υποχρέωση να καταβάλλει στις δυνάμεις του Άξονα, για έξοδα κατοχής, 1,5 δις δραχμές μηνιαίως, ενώ κατά το άρθρο 3 οι αναλήψεις από την Τράπεζα της Ελλάδος πέραν του ποσού αυτού θα χρεώνονταν στις κυβερνήσεις της Γερμανίας και της Ιταλίας σε

δραχμές και θα είναι άτοκες. Κατά το άρθρο 4 η επιστροφή των ποσών πέραν εκείνων του 1,5 δις δραχμών μηνιαίως θα γινόταν αργότερα, χωρίς να προσδιορίζεται η έναρξη εξόφλησης.

Στις 2-12-1942 υπεγράφη, στην Αθήνα, ανάμεσα στις κυβερνήσεις Γερμανίας, Ιταλίας και Ελλάδος συμφωνία που περιείχε τα εξής νέα συμβατικά στοιχεία: α) Τα ποσά του δανείου είναι συμβολικώς αναπροσαρμοζόμενα, δηλαδή είναι διατυπωμένα σε σταθερό νόμισμα. β) Ο δανεισμός σταματά την 1-4-1943, οπότε και αρχίζει η άτοκη επιστροφή του δανείου. γ) Αντί του 1,5 δις δραχμών μηνιαίως της προηγούμενης συμφωνίας (14-3-1942), οι δαπάνες κατοχής αυξάνονται στο ποσό των 8 δις δραχμών μηνιαίως. Τα επιπλέον ποσά θα χρεώνονται από την Τράπεζα της Ελλάδος σε βάρος των κυβερνήσεων της Γερμανίας ή Ιταλίας. δ) Οι λογαριασμοί αυτοί θα πληρώνονται εξοφλητικά από τον Απρίλιο του 1943 σε μηνιαίες δόσεις, που αντιστοιχούν στο 10% του συνόλου του εν λόγω λογαριασμού την 31-3-1943, άτοκα. Νέα τροποποίηση-αναπροσαρμογή υπεγράφη στην Αθήνα ανάμεσα στις κυβερνήσεις των τριών αυτών κρατών στις 18-5-1943, ενώ τελευταία τροποποιητική αναπροσαρμογή έγινε με τη συμφωνία των Αθηνών στις 25-10-1943, μόνο μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδος, γιατί εν τω μεταξύ η Ιταλία άλλαξε στρατόπεδο και δεν υπήρχαν πλέον στρατεύματά της στην Ελλάδα⁶.

Με τις συμφωνηθείσες τροποποιήσεις της αρχικής σύμβασης το δάνειο αυτό μετατράπηκε από αναγκαστικό σε συμβατικό ιδιωτικού δικαίου, αφού τα συμβαλλόμενα κράτη συμφώνησαν ως *fiscus*, στα πλαίσια της διοίκησης και διαχείρισης περιουσιακών – οικονομικών τους συμφερόντων, και δεν άσκησαν ούτε διαχειρίστηκαν δημόσια εξουσία ή κυριαρχικά τους δικαιώματα ως *imperium*⁷.

Με την όλη δανειακή σύμβαση ορίστηκε ότι τα ποσά του δανείου θα αρχίσουν να επιστρέφονται στην Αθήνα από τον Απρίλιο 1943. Μάλιστα, όπως προκύπτει από δημόσια έγγραφα, η Ναζιστική

Γερμανία κατέθεσε, χάριν μερικής εξόφλησης του κατοχικού δανείου, στο Υπουργείο Οικονομικών της Ελλάδος, προς είσπραξη, δύο επιταγές, τον Μάιο και τον Ιούλιο του 1944, αποδεικνύοντας ότι θεωρούσε την επιστροφή του ως νομική υποχρεωτική δέσμευσή της εκ συμβάσεως προς την Ελλάδα. Άρα, το κατοχικό δάνειο, που είναι – κατά τα συμβαλλόμενα κράτη – συμβατικό σταθερού νομίσματος, κατέστη έντοκο, λόγω της υπερημερίας της οφειλέτιδος Γερμανίας, που άφησε από υπαιτιότητά της να παρέλθουν άπρακτοι από μέρους της οι συμφωνημένοι δήλοι χρόνοι εξόφλησής του κατά δόσεις⁸.

Αφού, λοιπόν, το κατοχικό δάνειο γεννά συμβατική υποχρέωση προς επιστροφή του από τη Γερμανία στην Ελλάδα ιδιωτικού δικαίου και όχι αποζημιωτική ή επανορθωτική, έπεται, κατά την άποψη που θεωρώ ορθότερη, ότι δεν εντάσσεται στη Συμφωνία του Λονδίνου του 1953, που είχε αναστείλει μόνο την καταβολή των πολεμικών αποζημιώσεων και επανορθώσεων. Σε κάθε περίπτωση τυχόν επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου δεν επιδρά στους τόκους, που εξακολουθούν να τρέχουν αδιάκοπα⁹.

Μάλιστα, οι καταβολές των δανειακών ποσών προς τη Γερμανία έγιναν από την ΤτΕ για λογαριασμό και με χρέωση του Ελληνικού Δημοσίου, με δημόσιο χρήμα, στα πλαίσια της εκ του νόμου σχέσης εντολής μεταξύ Δημοσίου και ΤτΕ ως ταμιά και εντολοδόχου του και έτσι δανειστής των πιστώσεων, άρα και δικαιούχος της απαίτησης κατά της Γερμανίας, ως καθολικής διαδόχου του Γ' Ράιχ, είναι το Ελληνικό Δημόσιο.

Στη σύμβαση του κατοχικού δανείου (αρχική και τροποποιητικές) δεν περιλήφθηκε όρος υποβολής των συμβληθέντων κρατών στο δίκαιο ορισμένης πολιτείας, ούτε ρητώς ούτε σιωπηρώς. Ελλείψει, λοιπόν, συμφωνημένου δικαίου (*lex voluntatis*), εφαρμοστέο δίκαιο στην προκείμενη συμβατική ενοχή εκ δανείου (*lex contractus*) είναι το ελληνικό ουσιαστικό δίκαιο, στο οποίο παραπέμπουν οι διατάξεις των άρθρων 6ν.ΤηΑ/1856 και 25ΑΚ, και εκείνες των άρθρων

3 και 4 της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 (N. 1792/1980). Πράγματι, το ελληνικό δίκαιο αρμόζει στη σύμβαση του κατοχικού δανείου από το σύνολο των ειδικών συνθηκών, δηλαδή, ως το δίκαιο της πολιτείας με την οποία συνδέεται στενότερα η εν λόγω σύμβαση. Κυρίως, γιατί συμφωνημένος τόπος κατάρτισης και εκτέλεσης της δανειακής σύμβασης σε ελληνικό νόμισμα είναι η Αθήνα, έδρα του Ελληνικού Δημοσίου και της ΤτΕ, και επί πλέον συμφωνημένος τόπος εκπλήρωσης της εκ του δανείου υποχρέωσης της οφειλέτιδος Γερμανίας προς επιστροφή του είναι πάλιν η Αθήνα¹⁰.

Σημειωτέον, ότι κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης του κατοχικού δανείου ίσχυε στη χώρα μας το βυζαντινορρωμαϊκό δίκαιο, το οποίο αναγνώριζε το δάνειο (*mutuum*) ως σύμβαση, αυστηρώς ετερόβαρη, (*stricti juris*), τίκτουσα υποχρέωση σε βάρος μόνο του οφειλέτη προς απόδοση των δανεισθέντων, απορρέουσα, ως *re* καταρτιζόμενη, από την υλική πράξη της παράδοσης (*traditio*). Όμοια έννοια δίνει στο δάνειο και το άρθρο 806ΑΚ. Επειδή δε εν προκειμένω η ΤτΕ κατέβαλε το κατοχικό δάνειο στη Γερμανία με περισσότερες υλικές πράξεις παράδοσης συγκεκριμένου ποσού κάθε φορά, δηλαδή με πλείονες *traditiones*, αναπτύχθηκε η νομική άποψη, ότι ορθότερον είναι να ομιλούμε για κατοχικά δάνεια, ισάριθμα και ισόποσα των εκάστοτε σχετικών καταβολών από την ΤτΕ κυρίως στη Γερμανία¹¹.

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται μια νομικά παράδοξη γνωμοδότηση του έτους 1956 του τότε νομικού συμβούλου του Κράτους Χατζηδάκη, που σέρνεται έκτοτε περιέργως ως νεφέλωμα στο εσωτερικό, κατά την οποία με τη νομοθετική διαρρύθμιση του άρθρου 5 παρ. 2 του ν. 18/1944, γνωστού ως νόμου Σβώλου, οι ιδιωτικού δικαίου αξιώσεις της Ελλάδος από το κατοχικό δάνειο, εκπεφρασμένες σε δραχμές, πρέπει να θεωρηθούν διαγραφείσες, γιατί ο νομοθέτης δεν έλαβε την πρόνοια να τις εξαιρέσει της εφαρμογής του νόμου αυτού. Την εν λόγω γνωμοδότηση, που δεν αναφέρεται ότι την αποδέχθηκε ο Υπουργός των Οικονομικών και

ούτε τόλμησε ποτέ να την επικαλεσθεί η Γερμανία, θεωρώ εσφαλμένη για τον εξής συνοπτικό λόγο: Η λογική ερμηνεία του ν. 18/1944 στην οποία καταφεύγει η γνωμοδότηση, με τη χρήση του επιχειρήματος από τη σιωπή του νόμου (*argumentum a silentio*), είναι τουλάχιστον ατυχής, προερχόντως γιατί το επιχείρημα αυτό, όπως δέχεται ο Γεώργιος Μπαλής, δεν είναι ακαταγώνιστο και μάλλον πιθανότητες περί της αληθείας παρέχει. Πολύ περισσότερο που στη γνωμοδότηση δεν αναφέρεται ο υποτιθέμενος λόγος που ανάγκασε τον Αλέξανδρο Σβώλο, καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών και από 6-9-1944 Υπουργό των Οικονομικών της Κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου, να διαγράψει, άνευ αιτήματος ή ανάγκης, σιωπηρώς, χαριστικά και μονομερώς με νόμο, το από το κατοχικό δάνειο χρέος της Γερμανίας προς την Ελλάδα, τη στιγμή μάλιστα που λίγους μήνες πριν η Χιτλερική Γερμανία είχε αρχίσει την αποπληρωμή δόσεων του δανείου. Ούτε διαφαίνεται στην ίδια γνωμοδότηση η τυχόν ύπαρξη ενός κρίσιμου για την προσφυγή στο εν λόγω ερμηνευτικό επιχείρημα στοιχείου, αν, δηλαδή, ο Αλέξανδρος Σβώλος, κατά τη σύνταξη του ν. 18/1944, γνώριζε τα γενεσιουργά του χρέους της Γερμανίας προς την Ελλάδα από το κατοχικό δάνειο πραγματικά και νομικά αίτια και αν εν γνώσει του σίγησε, γιατί ήθελε να υπάγει και το χρέος αυτό στη γενική ρύθμιση¹².

Αλλά η ερμηνεία του νόμου είναι λογική όταν περιέχει όχι μια ξηρά λογική κατασκευή, αλλά την λογική του δικαίου, δηλαδή την αφορμώμενη από το κοινό περί δικαίου αίσθημα και εξυπηρετούσα τα ιδεώδη του δικαίου και τους γενικούς ή ειδικούς αυτού σκοπούς και κατ'ανάγκη στηριζόμενη στο ιστορικό και το τελολογικό του νόμου (*ratio legis*). Εν προκειμένω, φρονώ, ότι, με βάση το ιστορικό του ν. 18/1944, τις τότε κοινωνικοοικονομικές έκτακτες ανάγκες στο εσωτερικό και τον σκοπό του συντάκτη του, προκύπτει αβίαστα βούληση του νομοθέτη νομισματικής διαρρύθμισης του κανόνα των σε δραχμές ιδιωτικών χρεών ημεδαπών φυσικών ή νομικών προσώπων,

άσχετων προς την εξαιρετική (μοναδική) περίπτωση του χρέους της Γερμανίας προς την Ελλάδα από το κατοχικό δάνειο¹³.

Το έτος 1964 Επιτροπή πέντε διακεκριμένων νομομαθών, στην οποία μετείχε και ο αείμνηστος καθηγητής μου Ηλίας Κρίσπης, ασχολήθηκε ειδικά με το ζήτημα του εν λόγω δανείου και στο από 14-8-1964 πρακτικό της χαρακτήρισε το κατοχικό δάνειο ως συμβατική δανειακή υποχρέωση της Γερμανίας προς την Ελλάδα, η οποία έπρεπε να εκπληρωθεί μετά την επανένωση της Γερμανίας, όπως, άλλωστε, δεσμεύτηκε το ίδιο έτος με δήλωσή του ο γερμανός καγκελάριος Έρχαρτ¹⁴.

Το 1990, όμως οι δύο Γερμανίες ενώθηκαν με τη Συνθήκη της Μόσχας της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 1990, γνωστής ως συνθήκης «2+4» και έκτοτε ήρθη το τυχόν νομικό κώλυμα. Έτσι αποκτά ιδιαίτερη έννομη σημασία η ρηματική διακοίνωση της Ελλάδος στις 14-11-1995, μέσω του πρέσβη μας στη Βόννη Ιωάννη Μπουρλογιάννη – Τσαγγαρίδη προς τον γερμανό υφυπουργό Χάρτμαν, με την οποία οχλήθηκε εντόνως η Γερμανία για πολλοστή φορά και ζητήθηκε η έναρξη διαπραγματεύσεων και για την αποπληρωμή του κατοχικού δανείου¹⁵.

Στις 31-3-1967 η Γερμανία δέχθηκε επισήμως ότι η Ελλάδα έχει νόμιμες αξιώσεις από το κατοχικό δάνειο από τις οποίες ουδέποτε παραιτήθηκε. Ακόμη είναι βέβαιο, ότι δεν παρεγράφησαν οι αξιώσεις της Ελλάδος από την εν λόγω σύμβαση και ότι όλοι οι κατά καιρούς προβληθέντες ισχυρισμοί της Γερμανίας, προκειμένου να αποφύγει την αποπληρωμή του κατοχικού δανείου, προσήκουν σε δύστροπο και κακόπιστο οφειλέτη και είναι εντελώς αβάσιμοι. Από δε το 1995 και εντεύθεν η Γερμανία έχει εγκαταλείψει όλους τους κατά καιρούς έωλους ισχυρισμούς της και προβάλλει ότι εφεξής η συνεργασία της με την Ελλάδα πρέπει να είναι προσανατολισμένη στο μέλλον¹⁶.

Τέλος, η επιδίωξη της ικανοποίησης της Ελλάδος μέσω διαπραγμάτευσης παραμένει η πλέον επιθυμητή οδός, όπως έγινε με τη Γιουγκοσλαβία και Πολωνία, οι οποίες ικανοποιήθηκαν συμβιβαστικά για ανάλογες αξιώσεις τους κατά της Γερμανίας από κατοχικά δάνεια και έλαβαν, το 1956 και 1971 αντιστοίχως, δάνεια, η μεν Γιουγκοσλαβία ύψους 240 εκατ. μάρκων πληρωτέων σε 99 χρόνια με τόκο 1%, η δε Πολωνία 1 δις μάρκων πληρωτέων άτοκα σε 40 χρόνια¹⁷.

Ακόμη είναι δυνατή η προσφυγή της Ελλάδος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Για να γίνει, όμως, αποδεκτή μια τέτοια προσφυγή είναι απαραίτητο να αποδεχθούν τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου εκείνου και τα δύο κράτη. Και ενώ η Ελλάδα δέχεται να αχθεί η διαφορά στη Χάγη, η Γερμανία αποφεύγει συστηματικά να συναινέσει για το κατοχικό δάνειο¹⁸.

Η παγιωθείσα στείρα άρνηση της Γερμανίας να συμβάλει στην επίλυση της προκείμενης αστικής εκ συμβάσεως διαφοράς, είτε συμβιβαστικά, είτε με συναινετική προσφυγή των δύο κρατών σε διεθνές δικαστήριο ή σε διεθνή διαιτησία και με δεδομένο ότι η αρνησιδικία είναι αποκρουστέα, ως πλήττουσα βάνουσα τη διεθνή έννομη τάξη και το Κράτος Δικαίου, ανακύπτει υποχρέωση της Ελλάδος να ασκήσει τις σχετικές νόμιμες αξιώσεις της κατά της Γερμανίας, θεμελιούμενες στο εθνικό μας ουσιαστικό δίκαιο, με αγωγή της κατά της Γερμανίας ενώπιον του κατά την *lex fori* αρμοδίου καθύλη και κατά τόπο Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Κανόνα του διεθνούς εθιμικού δικαίου και κατά συνέπεια γενικά παραδεγμένο κανόνα του δημόσιου διεθνούς δικαίου, ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού δικαίου με αυξημένη τυπική ισχύ, αποτελεί και η ετεροδικία ή «κυριαρχική ασυλία» των αλλοδαπών κρατών, δηλαδή η μη υπαγωγή τους στη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του *forum*. Επικρατεί επίσης στη διεθνή έννομη τάξη η

άποψη, που επηρέασε και τις συμβάσεις της Βιέννης της 18.4.1961 και 24.4.1963, που κυρώθηκαν από την Ελλάδα, ότι, δηλαδή, η ετεροδικία των αλλοδαπών κρατών δεν καλύπτει όλες τις πράξεις τους (σύστημα της απόλυτης ετεροδικίας), αλλά μόνον εκείνες που συνιστούν άσκηση κυριαρχικής εξουσίας έναντι των τρίτων (*acta jure imperii*), ενώ δεν ισχύει για εκείνες που ενεργεί το αλλοδοπό δημόσιο ως *fiscus*, στα πλαίσια των ιδιωτικού δικαίου (*acta jure gestionis*) σχέσεων του (σύστημα σχετικής ή περιορισμένης ετεροδικίας), με κριτήριο το δίκαιο του *forum*. Επομένως, για την προκείμενη αστική διαφορά δεν απολαμβάνει η Γερμανία ετεροδικία, αφού η συμβατική σχέση από το κατοχικό δάνειο, τόσο κατά το ελληνικό δίκαιο (*lex fori*), όσο και κατά τα διεθνώς κρατούντα, δεν αφορά κυριαρχική πράξη της Γερμανίας ή την άσκηση από μέρους της δημόσιας εξουσίας *jure imperii*, αλλά πρόκειται για μια σχέση αυστηρώς ιδιωτικού δικαίου, στα πλαίσια της διαχείρισης από τη Γερμανία, ως *fiscus*, των οικονομικών της σχέσεων ή συμφερόντων έναντι της Ελλάδος *jure gestionis*. Τώρα δε ευρισκόμεθα προ μιας συμβατικώς αναληφθείσας υποχρέωσης της Γερμανίας προς την Ελλάδα, που πρέπει να εκπληρωθεί, κατά τη σύμβαση, εντός της εδαφικής περιοχής του *forum*¹⁹.

Η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων της Αθήνας, προς επίλυση της προκείμενης διαφοράς εκ δανείου, στηρίζεται στην ειδική δωσιδικία της δικαιοπραξίας, αφού η Αθήνα είναι όχι μόνον ο τόπος κατάρτισης και εκτέλεσης της όλης δανειακής σύμβασης, αλλά κυρίως γιατί είναι ο συμφωνημένος τόπος παροχής, ήτοι ο τόπος όπου πρέπει να εκπληρωθεί η εκ δανείου συμβατική υποχρέωση της Γερμανίας προς την Ελλάδα. Η δωσιδικία αυτή εδράζεται στις διατάξεις των άρθρων 3 και 33 ΚΠολΔ, και 5 τόσο της Συμβάσεως των Βρυξελλών του 1968, όσο και του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22-12-2000²⁰.

Αυτονόητο είναι ότι κατά την *lex fori* η ΤτΕ δικαιούται να ασκήσει στην κύρια δίκη πρόσθετη παρέμβαση υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου κατά το άρθρο 80ΚΠολΔ. Επίσης, οι δανειστές του Δημοσίου δικαιούνται να ζητήσουν δικαστική προστασία ασκούντες τα περιουσιακά δικαιώματα του οφειλέτη τους κατά της Γερμανίας, εφόσον το Δημόσιο αδρανεί και δεν τα ασκεί, σύμφωνα με την περί πλαγιαστικής αγωγής διάταξη του *forum* (άρθρο 72 ΚΠολΔ)²¹.

Η υποχρέωση της Γερμανίας να ικανοποιήσει επί τέλους πλήρως τις εναντίον της εκ κεφαλαίου και τόκων νόμιμες αξιώσεις της Ελλάδος από το κατοχικό δάνειο δεν είναι μόνο νομική, αλλά και ηθική. Επιτακτική, λοιπόν, είναι η ανάγκη να υλοποιηθεί, ως θρίαμβος δικαίου και ηθικής, η φράση του Βολταίρου: «Η καλύτερα πράξις της ανθρωπότητας είναι η απόδοσις δικαιοσύνης».

Αθήνα Απρίλιος 2014

Ιωάννης Παπανικολάου
Αντιπρόεδρος του Αρείου Πάγου Ε.Τ

Παραπομπές

1. Μανώλης Γλέζος «Και ένα μάρκο να ήταν...», 2012, σελ. 71, Δημήτριος Ι. Μαγκριώτης «Αι Θυσίαι της Ελλάδος και Εγκλήματα Κατοχής», Αθήνα, 1949, σελ. 22 , «Διατάξεις της 6^{ης} Συμβάσεως της Χάγης της 18^{ης} Οκτωβρίου 1907».
2. Μανώλης Γλέζος, ό.π. σελ. 77 επ., Αντώνης Μπρεδήμας «Το κατοχικό δάνειο: Μια εναλλακτική προοπτική δικαίωσης;» ΝοΒ, Σεπτέμβριος 2010, τομ. 58, σελ. 1612.
3. Μανώλης Γλέζος, ό.π., σελ. 71, Άγγελος Αγγελόπουλος, «Από την Κατοχή στον Εμφύλιο», έκδ. Παρουσία, Αθήνα 1994, σελ. 26.
4. Δημήτρης Αποστολόπουλος «Πολεμικές Αποζημιώσεις και Κατοχικό Δάνειο», ΙΣΤΟΡΙΑ εκδ. Πάπυρος 10/2013, αριθ. Τεύχους 544, σελ. 27 επ.
5. Μανώλης Γλέζος, ό.π, σελ. 77, Δημήτρης Αποστολόπουλος, ό.π. σελ. 27 επ.
6. Τάσος Ηλιαδάκης, «Οι Επανορθώσεις και το Γερμανικό Κατοχικό Δάνειο», εκδ. Πελασγός, έκδ. 2012, Κεφάλαιο V, σελ. 111 επ.
7. Τάσος Ηλιαδάκης, ό.π., σελ. 127.
8. Τάσος Ηλιαδάκης, ό.π., σελ. 127, 312, 313, Αντώνης Μπρεδήμας ό.π, σελ. 1609 επ.
9. Τάσος Ηλιαδάκης, ό.π., σελ. 115 επ., έκθεση Ι. Λαμπρούκου της 5.8.1964, σελ. 1 έως 50.
10. Βασίλης Βαθρακοκοίλης, ΕΡΝΟΜΑΚ, εκδ. 2001, υπό το άρθρο 25ΑΚ, Τόμος Α', σελ. 150 επ.
11. Βασίλης Βαθρακοκοίλης, ό.π., υπό το άρθρο 806 Α.Κ Τόμος Γ', Ημίτομος Γ', σελ. 345 επ. και εκεί παραπομπές στη νομολογία και τη θεωρία.

12. Αντώνης Μπρεδήμας, ό.π., σελ. 1613, Γ. Μπαλής, Γενικά Αρχαία, Έκδ. 8^η, παρ. 7, σελ. 17.
13. Γ. Μπαλής, ό.π., σελ. 18, Απόστολος Γεωργιάδης, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», Γ' έκδοση παρ. 6, σελ. 54 επ.
14. Αντώνης Μπρεδήμας, ό.π., σελ. 1619, Τάσος Ηλιαδάκης, ό.π., σελ. 127.
15. Ιωάννης Μπουρλογιάννης – Τσαγγαρίδης: «Εγκλήματα πολέμου και κρατική ετεροδικία». Εστία, 22-1-2011.
16. Ιωάννης Μπουρλογιάννης – Τσαγγαρίδης, ό.π.
17. Αντώνης Μπρεδήμας, ό.π., σελ. 1623.
18. Αντώνης Μπρεδήμας, ό.π., σελ. 1629-1630.
19. ΑΠ 11/2000 Β' Τακτική Ολομέλεια, Ελλ.Δνη 41, 672, Β. Μαρκεζίνης, «Η κυριαρχική ασυλία των κρατών εις το ιδιωτικόν και δημόσιον διεθνές δίκαιον», Δίκη 5 (1974), σελ. 603 επ. Σπυρίδων Βρέλλης, «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», Β' έκδοση σελ. 402-403 και εκεί παραπομπές, Κεραμεύς – Κονδύλης – Νίκας Ερμηνεία ΚΠολΔ Ι υπ'άρθρα 3 και 33 ΚΠολΔ σελ. 17 επ, και 78 επ. και εκεί παραπομπές στη νομολογία και θεωρία.
20. Κεραμεύς – Κονδύλης – Νίκας, ό.π., υπό τα άρθρα 3 και 33 ΚΠολΔ, Νικόλαος Κλαμαρής, Δικονομικά Κείμενα ΙΙΙ – Β – σελ. 537.
21. Κεραμεύς – Κονδύλης – Νίκας, ό.π., υπό τα άρθρα 72 και 80 ΚΠολΔ, σελ. 163 επ. και 185 επ.